

Зубик Катерина

здобувач другого рівня вищої освіти,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник: Бойчук М.І.,

доцент кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови

АНТРОПОЦЕНТРИЧНА ПАРАДИГМА В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Вступ. Сучасна лінгвістика переживає фундаментальну зміну «фокусу» дослідження. Якщо раніше мова вивчалася як замкнена система правил та структур «у собі та для себе», то сьогодні науковий інтерес змістився до людини як творця та головного носія цієї системи. Цей підхід отримав назву антропоцентричної парадигми. Її суть полягає в тому, що мова не сприймається як набір абстрактних знаків; вона є живим інструментом, через який людина пізнає світ, виражає свою культуру та формує власну ідентичність.

Актуальність цієї теми зумовлена тим, що в умовах глобалізації 2026 року ми не можемо вивчати іноземну мову окремо від її носія. Розуміння «людського чинника» в мові дозволяє не просто обмінюватися інформацією, а справді розуміти менталітет і цінності іншої культури, що є основою успішної міжкультурної комунікації.

Основний текст. Антропоцентрична парадигма не є випадковим явищем у науці; вона має глибоке коріння у світовій філософській думці. Варто наголосити, що це не просто зміна об'єкта дослідження, а фундаментальний перегляд епістемологічних засад науки про мову. Її сутність полягає в усвідомленні того, що мовна система не є автономною; вона детермінована біологічною, психологічною та соціальною природою людини. Антропоцентризм передбачає вивчення мови у безпосередньому зв'язку з інтелектуально-мисленнєвою діяльністю суб'єкта.

Першим і найголовнішим фундаментом для розуміння людини як центру світобудови стала теза античного мислителя Протагора: «Людина є мірою всіх речей: існуючих – що вони існують, і неіснуючих – що вони не існують». Протагор мав на увазі, що істина залежить від людини, її сприйняття, досвіду і точки зору. У лінгвістичному контексті цей вислів пояснює явище суб'єктивності мовної картини світу. У ХХІ столітті цей підхід трансформувався у принцип суб'єктивної інтерпретації реальності: людина не просто дзеркально відображає світ, а конструює його у своїй свідомості за допомогою мовних категорій. Кожна мова – це не просто дзеркало, що пасивно відбиває дійсність, а активний фільтр, через який людина інтерпретує навколишній світ. Те, що одна людина «бачить» у своїй мові як важливу деталь, інша може не помічати через відсутність відповідних мовних категорій.

Продовжуючи філософську лінію розвитку парадигми, варто звернутися до слів Френсіса Бекона, який стверджував: «Люди не знають уповні ні своїх багатств, ні своїх сил». Це твердження надзвичайно влучне для сучасної

філології. Сьогодні його можна трактувати як потенціал мови до нескінченної генерації нових значень, що базуються на людському досвіді. Довгий час лінгвісти зосереджувалися лише на зовнішній структурі мови, не усвідомлюючи її справжньої сили та багатства як продукту людського духу. Антропоцентризм дозволяє розкрити ці «приховані сили», досліджуючи мову як творчу діяльність людини, а не лише як набір застиглих правил.

Методологічним підґрунтям для сучасних досліджень у цьому напрямі в українській науці є праці Олени Олександрівни Селіванової, яка розглядає мову як складну систему, що нерозривно пов'язана з когнітивною діяльністю людини [1]. Згідно з цим підходом, ми вивчаємо не абстрактні слова, а те, як людина за допомогою мови структурує свій досвід, формує концепти та вибудовує стратегії спілкування.

Когнітивний аспект антропоцентричної парадигми виявляється у процесах концептуалізації світу. Розглянемо це на прикладі концепту «Privacy», який слугує репрезентативним зразком когнітивної обробки соціального досвіду. Його складність полягає в тому, що він об'єднує в собі три когнітивні шари: фізичний простір, психологічну автономію та право на інформаційну незалежність.

В англійській мовній картині світу цей концепт функціонує як базова когнітивна категорія, що визначає поведінкові сценарії носіїв мови. Відсутність прямого лексичного еквівалента в українській мові свідчить про іншу когнітивну пріоритетність: там, де англосаксонська ментальність фокусується на індивідуалізмі як цінності, українська часто апелює до колективної взаємодії. Це підтверджує, що людина використовує мову як когнітивний інструмент для структурування абстрактних понять через доступні їй метафори та образи. Таким чином, перехід від системно-структурного вивчення мови до антропоцентричного означає повернення до розуміння мови як «людського виміру», де особистість є головним суб'єктом творчості та комунікації.

Водночас слід зауважити, що антропоцентрична парадигма, попри свою продуктивність, не позбавлена певних обмежень. Зосередженість на суб'єктивному чиннику може призводити до недооцінки системних і структурних властивостей мови, які функціонують незалежно від індивідуального досвіду мовця. Крім того, надмірна інтерпретація мовних явищ через призму людської свідомості іноді ускладнює об'єктивний аналіз, оскільки межа між науковим описом і філософським узагальненням стає менш чіткою. У зв'язку з цим доцільним є поєднання антропоцентричного підходу з іншими лінгвістичними парадигмами, зокрема структурною, що дозволяє забезпечити більш комплексне й збалансоване вивчення мови.

Практична значущість антропоцентричної парадигми у 2026 році виходить далеко за межі суто академічних дискусій. Вона стає фундаментом для успішної професійної діяльності філолога, викладача та перекладача. Основним прикладним аспектом є формування міжкультурної компетенції, яка передбачає врахування не лише мовних, а й культурних і когнітивних відмінностей між

носіями різних мов [2]. Знаючи, що «мірилом речей є людина», фахівець розуміє: під час комунікації ми стикаємося не просто з іншою граматиною, а з іншою системою цінностей.

У контексті методики навчання іноземних мов антропоцентризм вимагає переходу від моделі «вчитель – підручник» до моделі «особистість – культура». Це означає, що:

1. Навчання сенсам, а не формам: студент має розуміти, чому англієць обирає саме таку дистанцію у спілкуванні або певні ввічливі конструкції. Це і є реалізація «людського чинника».

2. Подолання прагматичних невдач: більшість конфліктів у міжкультурному середовищі виникає не через помилки у вимові, а через те, що співрозмовники по-різному оцінюють ситуацію (різні «мірила» за Протагором).

Крім того, у сфері перекладу антропоцентричний підхід дозволяє зберегти «дух» тексту. Перекладач, усвідомлюючи багатство і сили мови, про які писав Ф. Бекон, прагне передати не буквально значення слів, а той антропологічний досвід, який у них закладений. Таким чином, антропоцентризм виступає гарантом того, що мова залишається засобом єднання людей, а не стіною між ними.

Висновок.

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що антропоцентрична парадигма є логічним етапом розвитку світового мовознавства. Вона перетворила мову з об'єкта сухого аналізу на живий простір людського буття.

- По-перше, звернення до філософських витоків (Протагор, Бекон) підтверджує, що мова завжди була і є продуктом людської свідомості та суб'єктивного сприйняття.

- По-друге, тріада «мова – людина – культура» доводить, що філологічна освіта сьогодні неможлива без глибокого вивчення культурного контексту [3].

- По-третє, практичне застосування цього підходу дозволяє готувати фахівців, здатних до ефективного діалогу в глобалізованому світі.

Отже, антропоцентризм повертає лінгвістиці її справжнє призначення, а саме вивчати не просто знаки, а Людину, яка за цими знаками стоїть.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с. (Це головне джерело, де детально розписано антропоцентричну парадигму).
2. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ : Довіра, 2007. 205 с. (Важливо для вашої секції про міжкультурну комунікацію).
3. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу : монографія. Київ : Логос, 2004. 414 с. (Тут якраз про людину і культуру в мові).
4. Гнатюк О. В. Шляхи формування мотивації до навчання в учнів сучасної школи. Київ, 2019. С. 1-5. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/722411/1/Текст.pdf> (дата звернення: 10.03.2026). (Джерело зі зразка конференції).

5. Scrivener J. Learning teaching. The essential guide to English language teaching. Macmillan Education. Oxford, 2011. 431 p. (Джерело зі зразка конференції, що підкреслює ваш фах – англійську філологію).

Карпенюк Олена

учениця 9 класу Тернопільського класичного ліцею
Науковий керівник: Довбуш О. І., кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

THE AFTERLIFE OF ROALD DAHL'S GOBBLEFUNK: CONTEMPORARY USES BEYOND THE TEXT

Language in children's literature often performs more than a nominative function: it entertains, surprises, and invites readers into imaginative worlds. A vivid example is the fiction of Roald Dahl, one of the most influential British authors of the twentieth century. His works combine fantasy, humour, grotesque exaggeration, and active linguistic experimentation. A distinctive feature of his style is the use of invented words, which Dahl referred to as **Gobblefunk**. This playful lexical system includes such creations as *scrumdiddlyumptious*, *snozzcumber*, *whizzpopper*, and *phizz-whizzing* – words that sound unusual but remain meaningful through recognizable sound patterns, familiar fragments, and contextual associations.

Although *Gobblefunk* first functioned as part of fictional worlds, many of these words have moved beyond literature and entered real communication. They now appear in commercial, media, educational, and digital contexts, which demonstrates the practical vitality of authorial neologisms. The aim of this paper is to examine the contemporary use of *Gobblefunk* words outside their original literary context and to explain why they remain communicatively effective today.

One of the most visible spheres of reuse is connected with food, pleasure, and sensory experience. The adjective *scrumdiddlyumptious*, which in Dahl's fiction means "extremely delicious," has gained wider recognition in food discourse and dessert promotion. It has also been used commercially in confectionery branding, for example in the name of the Wonka *Scrumdiddlyumptious* chocolate bar produced under the Wonka brand by Nestlé [1].

In addition, the word has been adopted in digital food media, as seen in the popular cooking platform and YouTube channel *Scrumdiddlyumptious* [4], where it functions as a memorable marker of creativity, pleasure, and appetising content. Similar examples include other food-related *Gobblefunk* words that have entered culinary discourse and themed gastronomy. The word *snozzcumber*, originally describing the unpleasant giant vegetable in *The BFG*, has been reinterpreted in recipe culture and food media, for example in dishes such as *Snozzcumber Salad* and family cooking projects inspired by Dahl's fiction. In educational settings, playful menu design has also adopted related forms such as *glumptyous globgobblers* and other Dahl-inspired dish names used for themed school lunches and reading events.